

Saija Kantanen

Apila-leiri – lukusujuvuuden harjoitusta Seinäjoella

KOHOKOHDAT

- Seinäjoella kokeiltiin lukusujuvuuden kesäharjoitusleiriä.
- Kokeilu järjestettiin kaupunginkirjaston ja erityisopetuksen yhteistyönä.
 - Kokeilusta saatiin hyviä tuloksia, ja se kannustaa lisäkokeiluihin.

Tämä artikkeli käsittelee Seinäjoella pidettyä lukusujuvuuden harjoitusleiriä, joka järjestettiin kaupungin erityisopetuksen ja kirjaston yhteistyönä. Päävastuussa järjestelyistä oli Seinäjoen kaupungin kirjasto. Idea leiristä muotoutui kaupungin kirjaston lukitiimissä. Lukitiimi kokountuu Seinäjoella säännöllisesti. Ryhmään kuului kirjaston ammattilaisten lisäksi myös kaupungin laaja-alaisia erityisopettajia. Tarkoituksena oli muun muassa kehittää kirjaston palveluja lukivaikeuksisille lapsille ja nuorille sekä suunnitella kirjasto- ja koulutoimen erityisopetuksen välistä yhteistyötä.

Asiasanat:

lukusujuvuuden harjoittelu, leiri, kirjasto, erityisopetus

LUKEMINEN HAASTEENA KOULULAISILLE

Suurimmalla osalla lapsista lukeminen kehittyi tarkaksi ensimmäisen kouluvuoden aikana (Aro, 2004). Joillakin lukemisen haasteeksi tulevat kuitenkin lukusujuvuuden vaikeudet (mm. Aro, Eklund, Leppänen & Poikkeus, 2010). Sujuva lukija lukee tekstiä nopeasti, tarkasti ja ilmeikkäästi (Kuhn & Stahl, 2003). Sujumattoman lukijan on vaikea saavuttaa ikätovereitaan, ja useasti hän on myös haluton lukemaan vapaa-ajallaan (Eklund, 2017; Anderson, Wilson & Fielding, 1988). Hän tarvitseekin paljon harjoitusta ja motivaatiota onnistuakseen lukemisessa. Apila-leirikokeilussa

haluttiin tarjota tukea lapsille, joilla on pulmia lukusujuvuudessa tai ihan yleisesti lukumotivaatiossa siitä syystä, että lukeminen on takkuista. Käytännön havaintona voidaan myös todeta, että juuri säännöllistä lukemisharjoitusta ja ohjausta tarvitsevilla lapsilla lukutaito rapistuu ja lukeminen hidastuu kesätaun aikana. Leiri mahdollisti päivittäisen harjoittelun kahden viikon ajaksi heti kesäloman alettua. Päiväleirinä järjestettävän toiminnan ajateltiin helpottavan myös monen perheen arkea, jos vanhemmat olivat vielä töissä.

KIRJASTORALLI LÄHTÖLAUKAUKSENA

Syyslukukaudella 2016 ja keväällä 2017 kirjasto järjesti lukitiimin ideoimana niin kutsutun Kirjastorallin, joka suunnattiin toisella ja kolmannella luokalla oleville lapsille ja erityisesti niille, joilla oli jonkinasteisia lukemisen pulmia. Kirjastorallin tavoitteena oli aktivoida ja innostaa lapsia lukemisen pariin ja itsenäisiin kirjastovierailuihin. Rallia suoritettiin passin avulla, johon kerättiin leimoja erilaisista lukemiseen tai kirjastoon liittyvistä suorituksista. Passin suorittaneet lapset saivat kirjastosta valitsemansa palkinnon, mikä toimi hyvänä kannustimena ”rallilaisille”. Erityisopettajat valitsivat yhteistyössä luokanopettajien kanssa oppilaat, joille rallipassit jaettiin. Passin saaneilla lapsilla oli erilaisia lukemisen haasteita. Kirjastorallin suoritti suuri joukko lapsia, ja kokemus rallista oli kaupungissa erittäin positiivinen.

Kesän kynnyksellä aloimme pohtia, kuinka onnistuisimme jatkossakin hyödyntämään tehokasta yhteistyötämme kou-

lutoimen erityisopetuksen ja kirjaston välillä ja miten voisimme tukea lukilapsia ja säilyttää Kirjastorallissa syntyneen innon. Koimme tärkeäksi kehittää erityisesti jotakin, joka vastaisi yhä kasvavaan harjoittavan opetuksen ja lukusujuvuuden tukemisen tarpeeseen. Päädyimme pilotoimaan kirjaston ja opetustoimen erityisopetuksen yhteistyönä kahden viikon (5.6.–16.6.2017) lukusujuvuuden harjoitusleiriä, jonka nimi oli kirjaston nimen mukaisesti Apila-leiri. Siellä oli paikka kymmenelle toisen luokan päättäneelle lapselle. Leiri oli ensimmäinen laatuaan, eikä aiempaa kokemusta ollut, joten leiriä alettiin maltillisesti markkinoida Seinäjoella vain viidellä koululla, joissa Kirjastorallin suorittaminen oli ollut erityisen aktiivista. Erityisopettajat jakoivat leiriesitteen valitsemilleen oppilaille, joilla oli selkeästi tarvetta lukusujuvuuden harjoitukseen tai lukumotivaation tukemiseen. Lapset otettiin leirille ilmoittautumisjärjestyksessä tietystä ilmoittautumishetkestä alkaen.

Leiri oli lapsille täysin ilmainen, ja koulutoimi rahoitti myös päivittäin lämpimän lounaan kaikille lapsille. Ulkopuoliseksi yhteistyökumppaneiksi lupautuivat lastenkulttuurikeskus Louhimo sekä Seinäjoen taidehalli, jotka järjestivät ohjelmaa moneksi iltapäiväksi sirkuksesta bändisoittoon ja omien taideteosten tekemiseen. Yhtenä iltapäivänä kirjastossa vieraili lapsia varten lukukoira, ja käynnin yhteydessä järjestettiin kirjavinkkausta eli hyvien kirjojen esittelyä ja suosittelua muille. Pari viikkoa ennen leirin alkua kirjastolla järjestettiin vanhempainilta, jonne kutsuttiin tulevien leiriläisten vanhemmat sekä vetäjät ja yhteistyökumppanit. Illassa kerrottiin tarkemmin leirin sisällöistä ja käytännön asioista ja esiteltiin leirillä toimivat aikuiset.

Leirin ohjelma

Leiri toteutettiin päiväleirinä. Leiripäivä alkoi kello yhdeksän joka-aamuisella kuulumisten vaihdolla ja yhteisellä päiväohjelman läpikäynnillä (ks. kuvio 1). Tämän jälkeen aloitettiin erilaiset lukemisharjoitteet, jotka sisälsivät toiminnallisia, leikin varjolla tehtäviä lukemisharjoitteita, lukemista tukevia pelejä tai pieniä kilpailuja itseään vastaan, jossa oli tarkoitus haastaa itseä lukijana. Ensimmäisen harjoitusosuden jälkeen pidettiin pieni ulkoilutuokio, jolloin leikittiin ja pelailtiin liikunnallisia juttuja lasten toiveiden mukaan. Aamupäivän harjoituksen toinen osuus jatkui ulkoilun jälkeen reilun puolen tunnin ajan. Yhteen-

sä aamun lukusujuvuuden harjoitusosuus ulkoiluineen kesti päivittäin 1 tunnin 45 minuuttia.

Aamun osuuden vastuusuunnittelijana ja vetäjänä toimi laaja-alainen erityisopettaja, ja toisena vastuuajaisena leirillä ja lasten apuna tuokioissa oli erityiskirjastovirkailija, leirin niin kutsuttu "leiriemo". Tämän jälkeen oli vuorossa pieni lepopetki, jolloin oli mahdollista käpertyä esimerkiksi kirjaston pehmeisiin lukukoloihin kuuntelemaan tarinaa, jota lapsille luettiin ennen ruokailuun lähtöä. Iltapäivällä parin tunnin leiriohjelmasta vastasi ulkopuolinen vierailtava taho. Lapsista huolehti koko leiripäivän ajan aina sama ja tuttu kirjaston leiriemo. Leiri päättyi päivittäin kello 14.00.

Kuvio 1 Päivän ohjelma

Sisällöistä

Ensimmäisenä päivänä tutustuimme toisiimme ja teimme erilaisia ryhmäytymis- ja tutustumisharjoituksia, joiden ohessa tuli paljon lukemista (ks. kuvio 2). Lapset saivat valita kirjavinkkauksen perusteella kotiin helppolukuisen kirjan, josta annettiin vapaaehtoisia kotitehtäviä. Niitä sai

tehdä, mikäli intoa riitti. Moni ilmoittikin seuraavana aamuna, että oli lukenut koko kirjan ja halusi lainata uuden. Seuraavan kirjan valinnassa lapset uskalsivat olla jo rohkeampia, kun olivat saaneet hyvän alkusysäyksen lukemiselleen ja huomanneet pystyvänsä lukemaan kirjan alusta loppuun. Selkeästi myös toisten lasten innostus tarttui.

Kuvio 2 Leirin teemapäivät

Parin seuraavan päivän aikana tehtiin lukusujuvuuden alkukartoitus LukiMat – Oppimisen arvioinnin (Salmi, Eklund, Järvisalo & Aro, 2011) lukemisen tehtävistöllä, joka on tarkoitettu toisen luokan kevääseen tuen tarpeen seulontaa varten. Lapset tekivät ensin ryhmätestinä kolmen minuutin mittaisen lauseidenlukemistehtävän, jossa tuli vastata, oliko luettu lause oikein vai

väärin. Yksilötestissä oli kaksi ääneen lukemisen tehtävää: merkityksettömiä sanoja tuli lukea minuutin ajan sekä tekstiä 1,5 minuuttia. Sillä aikaa, kun lapsi kerrallaan oli tekemässä kartoitusta erityisopettajan kanssa, muut pelailivat leiriemon kanssa muun muassa nimeämistaitoja kehittäviä lautapelejä (ks. kooste nimeämisharjoituksista ja niiden tutkimuksesta Salmi, 2008).

Neljäs päivä oli ns. tietokirjapäivä. Leirion johdolla tutustuimme siihen, miten kirjat on jaoteltu lastenosastolla ja mistä mitäkin löytyy. Lapset saivat valita itseään kiinnostavan tietokirjan, jonka tekstistä he poimivat haasteellisimpia sanoja sanalisticalle, jota sitten hyödynnettiin drillausharjoittelussa. Pitkiä ja haasteellisimpia sanoja harjoiteltiin erikseen ennen varsinaiseen tekstiin siirtymistä. Tekstiä lukiessa oli riemuisaa, kun tekstin pitkät sanat olivatkin jo tuttuja, eikä niitä tarvinnut jäädä tavaamaan. Sanalista luettiin myös erilaisin tavoin aikaa vastaan, mikä oli lapsista mieluisaa, kun sai kilpailla itseään vastaan.

Eri päivinä keskityimme yhteen teeman kerrallaan, ja päätavoitteena oli saada paljon toistoa ja lukuharjoittelua. Aiheita olivat muun muassa nimeämisen harjoittelu, sanavaraston laajentaminen, tavujen, sanalistojen ja tietotekstien lukeminen ja niiden tarkempi tarkastelu eli laborointi sekä vitsien ja runojen lukeminen. Lapset saivat lukea monella eri tavalla: itsekseen, ääneen, pareittain ja esittäen vaikka vitsejä toisilleen. Harjoituksissa hyödynnettiin Niilo Mäki Instituutin Kummi-julkaisujen harjoitusmateriaaleja, erityisesti oppaista Kummi 10 Tavoitteena sujuva lukutaito (Salmi, Huemer, Heikkilä & Aro, 2013) sekä Kummi 5 Sujuvan lukemisen ja oikeinkirjoittamisen harjoituksia ja harjoitusohjelmia (Kultti-Lavikainen, Katajamäki, Aro & Aro, 2007). Niistä käytettiin soveltuvien osien esimerkiksi NYT-pelejä, joissa tavuja luetaan nopeasti, Minsa-lukemista, jossa samaa tekstiä luetaan toistuvasti minuutin ajan ja merkitään, mihin asti on päästy, sekä kapteenilukua, jossa muut lukevat ääneen samassa tahdissa kapteenin kanssa. Nämä olivat lapsista erittäin mieluisia harjoitusmuotoja. He kertoi-

vat myös, että kyseiset harjoitukset olivat heille uusia.

Leirin toiseksi viimeisenä päivänä suoritettiin loppumittaus samoilla lukemisen tehtävillä kuin alkumittauskin. Viimeisenä päivänä vietettiin loppujuhlat, joissa lapset saivat diplomit osallistumisestaan ensimmäiselle Apila-leirille, vapaaehtoisia lukemiseen liittyviä hauskoja kesätehtäviä, kiitoskortit sekä ryhmässä yhdessä kerätyt aakkoskarkit. Muistoksi leiriltä sai matkansa myös omalla nimellään varustetun Apila-leiripinssin sekä kansion, jonne oli kerätty kaikki leirin aikana tehdyt harjoitukset ja jokaisesta päivästä ansaitut tarrat. Lapset kirjoittivat jokaisen aamupäivän lukusujuvuuden harjoitusosuuden jälkeen oman palautteensa pahviseen apilanlehkeen. Halusimme kerätä lasten mielipiteitä nimenomaan aamun ”työläämmän” osuuden jälkeen, koska oli odotettavaa, että iltapäivän harrasteiden jälkeen päällimmäinen mielipide olisi joka tapauksessa ollut useimmiten positiivinen. Leirin loppuessa meillä oli leiritilan seinällä sadan apilanlehden apilaniitty, jossa oli paljon positiivista palautetta aamupäivän harjoituksista. Näin ollen aamun harjoitusosuus ei ollut tuntunut lapsista liian työläältä vaan näytimme onnistuneen tarjoamaan tehokkuuden ohella mielekästä puuhaa.

TULOKSIA LYHYESSÄ AJASSA

Merkityksettömien sanojen lukeminen

Alkumittauksen perusteella seitsemän lasta kymmenestä jäi reilusti alle keskitason (maksimissaan 35 persenttiä) lukiessaan

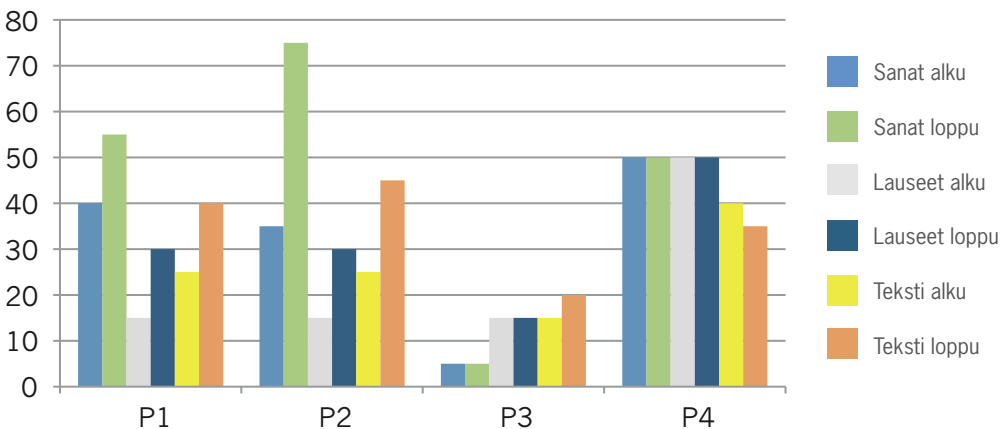
merkityksettömiä sanoja ääneen (ks. kuvio 3 ja 4). Heistä kolme lasta luki hitaasti ja sijoittui hitaimman viiden prosentin joukkoon, kun tuloksia verrattiin ikätovereihin. Kaksi lasta kymmenestä saavutti keskitason jo alkumittauksessa. Loppumittauksessa keskitason oli joko saavuttanut tai ylittänyt peräti viisi lasta ja yhteensä kuusi lasta nopeutti omaa lukemistaan alkumittaukseen verrattuna. Merkittävin kehitys tehtävässä oli pojalla, jonka tulos nousi 35:stä persentiilistä 75:een.

Lauseiden ja tekstin lukeminen

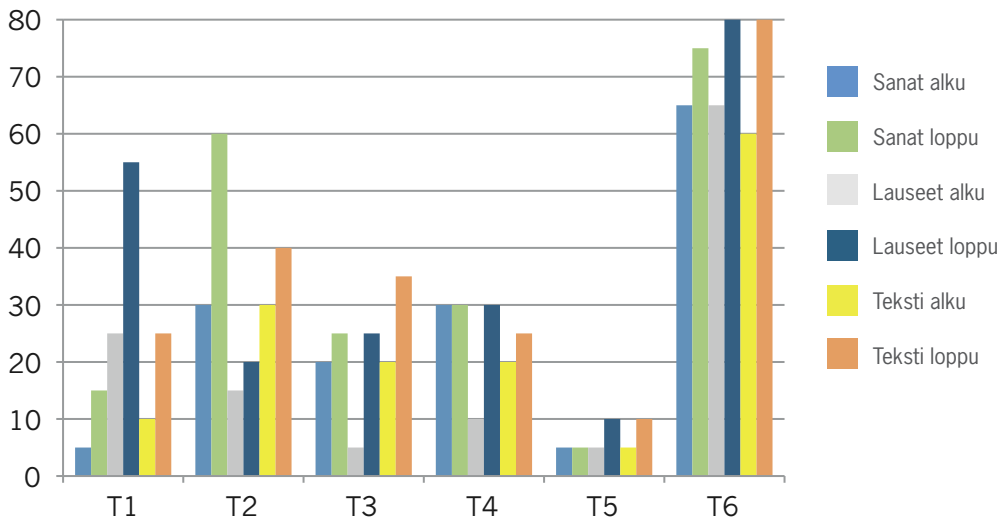
Lauseiden lukemisen ryhmätehtävässä kahdeksan lasta kymmenestä jäi alkumittauksessa reilusti alle keskitason (maksimissaan 25 persentiiliä). Heistä seitsemän lapsen ja kaikista lapsista kahdeksan lapsen lauseiden lukeminen nopeutui loppumittauksessa. Tekstin lukemisen tehtä-

vän alkumittauksessa samoin kahdeksan lasta jäi kauas keskitasosta (persentiili 35 tai alle), ja yhdeksän lasta paransi suoritustaan loppumittauksessa. Kuusi lasta saavutti vähintään persentiilituloksen 35. Tulokset on esitetty persentiililukuina kuvioissa 3 ja 4.

Yhteenvedon voidaan todeta, että alkumittauksessa neljällä lapsella lukeminen oli hidasta (25 persentiiliä tai alle) kaikissa tehtävissä ja neljällä lapsella oli hitautta kahdessa lukemistehtävässä. Kaksi lasta luki jo alkumittauksissa keskitasoa tai hyvää keskitasoa vastaavalla tavalla. Jälkimmäiset lapset oli valittu mukaan lukemismotivaation tukemista varten. Kuiden lapsen lukeminen nopeutui kaikissa kolmessa tehtävässä, kahden kahdessa tehtävässä ja yhden yhdessä tehtävässä. Kaikilla hitailla lukijoilla sekä toisella keskitasoisella lukijalla lukeminen nopeutui harjoittelun aikana.

Kuvio 3. Poikien lukusujuvuuden kehitys leirin aikana persentiileinä (%)

Kuvio 4. Tyttöjen lukusujuvuuden kehitys leirin aikana persenttiileinä (%)

Tulokset olivat näin lyhyessä ajassa ja kyseisellä harjoittelumäärällä kaiken kaikkiaan melko merkittäviä. Leiri oli intensiivinen, ja harjoituksia tehtiin päivittäin paljon, mikä varmasti oli yksi syy lukusujuvuuden nopealle kehittymiselle. Palautteet, jotka keräsimme lapsilta ja vanhemmilta leirin jälkeen, olivat positiivisia. Vanhemmat olivat kiinnittäneet huomiota lastensa lukumotivaation ja -innostuksen lisääntymiseen sekä lasten itseluottamuksen ja rohkeuden lisääntymiseen lukijana. Tämän kesän onnistuneen pilotoinnin ansiosta ensi kesäksi 2018 Seinäjoella järjestetään kaksi vastaavaa leiriä, koska kiinnostuneita ja leirille ilmoittautuneita oli enemmän kuin valitettavasti ensimmäisellä kerralla pystyttiin vastaanottamaan.

LOPUKSI

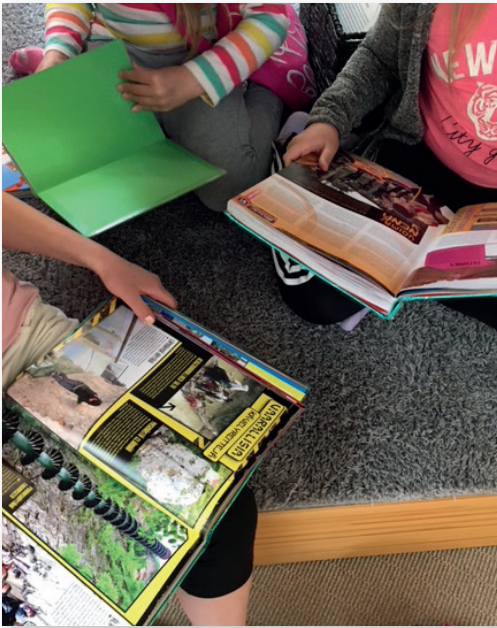
Lukivaikeus on syrjäytymisen suurimpia riskitekijöitä (Eurostat, 2016; Vetteranta ym., 2016). Lukutaidon kehittyminen vaatii paljon aikaa ja harjoitusta, eikä oi-

kotietä onneen ole löytynyt tässäkin asiassa. Leirin merkittävimmiksi onnistumisen kulmakiviksi voisi mielestäni nostaa erilaisten motivaatiomenetelmien hyödyntämisen sekä intensiivisen harjoittelujakson. Leirin aikataulun ja kymmenen lapsen ryhmän puitteissa ei valitettavasti ollut mahdollisuutta yksilöharjoitteluun, mutta siitä huolimatta tulokset olivat todella positiivisia. Seinäjoella on pilotoitu aiemmin laaja-alaisen erityisopetuksen ryhmätoimintamallia, jota Apila-leirin rohkaisemana voidaan edelleen kehittää yhä tehokkaammaksi toimintamuodoksi. Aikaa olisi hyvä varata intensiiviseen pidempikestoiseen jaksoon, jolloin oppilaat saisivat erityisopetusta ja harjoitusta useamman kerran viikossa. Hedelmällistä voisi myös olla, jos tällainen harjoittelujakso saataisiin toteutettua moniammatillisen (opettaja, erityisopettaja, koulupsykologi, toimintaterapeutti, puheterapeutti jne.) tiimin voimin. Apila-leiri osoitti, että harjoittelua voidaan yhteistyöllä järjestää monella tapaa ja se

on perusteltua. Hienointa oli, että hyviä tuloksia syntyi yllättävänkin lyhyessä ajassa, puhumattakaan niistä leirin synnyttämistä onnistumisen fiiliksistä, jotka saimme jakaa lasten kanssa.

Kokeilun innoittamina syksyllä jatkettiin kirjaston organisoimaa lukukampanjaa Löytöretki-passien avulla. Tulevana keväänä erityisesti lukemiseen käytettyä aikaa kannustetaan seuraamaan ns. lukukellon avulla, ja saavutetuista lukuminuuteista palkitaan – riippumatta siitä, paljonko niitä

on kertynyt, mikäli lapsi on kuitenkin yrittänyt parhaansa. Tarkoitus on jatkaa harjoittelua samojen oppilaiden kanssa toiselta luokalta kolmannelle luokalle ja joissain tapauksissa jopa neljännelle luokalle asti. Kampanjaa jatketaan edelleen, ja passeja jaetaan tulevinakin vuosina.

Kuva 1. Tietokirjoihin tutustumista

Kuva 2. Nimeämispeliä pelaamassa

Kuva 3. Lasten palautteista rakentunut apilaniitty

KIRJOITAJATIEDOT:

Saija Kantanen, KM, toimii Seinäjoella laaja-alaisena erityisopettajana ja Seinäjoen kaupungin kirjaston lukitiimin jäsenenä. Hän toimii ensimmäisen Apila-leirin erityisopettajana.

LÄHTEET

- Anderson, R. C., Wilson, P. T. & Fielding, L. G. (1988). Growth in reading and how children spend their time outside of school. *Reading Research Quarterly*, 23, 285–303.
- Aro, M. (2004). Learning to Read: The effect of orthography. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 237. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Aro, M., Eklund, K., Leppänen, P. & Poikkeus, A.-M. (2010). Lukivaikeusriskin arviointi ja lukivaikeuden tunnistaminen suomen kielessä. *Psykologia*, 46, 92–98.
- Eklund, K. (2017). School-aged reading skills of children with family history of dyslexia – predictors, development and outcome. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 574.
- Eurostat (2016). Education, employment, both or neither? What are young people doing in the EU? Newsrelease 155/2016. Haettu osoitteesta <http://ec.europa.eu/eurostat/>.
- Kuhn, M. R. & Stahl, S. A. (2003). Fluency: A review of developmental and remedial practices. *Journal of Educational Psychology*, 95, 3–21.
- Kultti-Lavikainen, N., Katajamäki, J., Aro, T. & Aro, M. (2007). Kummi 5. Aikamatkalla – Sujuvan lukemisen ja oikeinkirjoittamisen harjoitusohjelma. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Salmi, P., Eklund, K., Järvisalo, E. & Aro, M. (2011). LukiMat – Oppimisen arviointi: Lukemisen ja kirjoittamisen tuen tarpeen tunnistamisen välineet 2. luokalle. Käyttäjän opas. Haettu osoitteesta <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/materiaalit/tuen-tarpeen-tunnistaminen/2lk/lukeminen/kayttajan-opas>.
- Salmi, P., Huemer, S., Heikkilä, R. & Aro, M. (2013). Kummi 10. Tavoitteena sujuva lukutaito – teoriaa ja harjoituksia. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Salmi, P. (2008). Nimeäminen ja lukemisvaikeus – Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 345. Väitöskirja. Haettu osoitteesta <http://julkaisut.jyu.fi/?id=978-951-39-3458-3>.
- Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähteinen, S., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Rautopuro, J. & Vainikainen, M.-P. (2016). PISA 15 Ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 41.